

FONTS - Forening for norsk tegnspråk
c/o Truls Steenstrup Yggeseth
Munthes gate 39
0260 Oslo

27.05.2023

Tegnspråkutvalget NOU
Kultur- og likestillingsdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

INNSPILL TIL TEGNSPRÅKUTVALGET

FONTS - Forening for norsk tegnspråk ønsker å meddele dere om noen av de viktigste sakene og utfordringene vi står overfor når det gjelder norsk tegnspråk. Vi ønsker å belyse disse utfordringene for å fremme menneskerettigheter, tilgjengelighet og likestilling gjennom økt tilgang til tegnspråk i samfunnet vårt.

FONTS er en idealistisk, non-profit forening som ble stiftet av både døve og hørende første- og andrespråkbrukere i 2006. Vi er åpne for alle som ønsker å fremme interessen for og kunnskapen om norsk tegnspråk. Vårt mål er å bevare vårt fullverdige språk, norsk tegnspråk, som har sin egen kultur, historie og struktur.

Vi har mottatt mange henvendelser hvor det beskrives at helsevesenet, skolene og andre offentlige institusjoner fokuserer mest på det medisinske ved hørselen, og ikke anser tegnspråk som et minoritetsspråk døve og hørselshemmede har lovfestet rett til.

Her er de tolv viktigste punktene som FONTS ønsker å ta opp for å fremme menneskerettigheter, tilgjengelighet og likestilling gjennom økt tilgang til tegnspråk:

1. **Sykehus:** Foreldre til døve eller hørselshemmede barn opplever at de mottar lite informasjon og blir møtt med dårlige holdninger hos helsepersonell som tilsynelatende mangler kunnskap rundt dette. Her understrekes viktigheten rundt at helseforetakene har informasjonsplikt og skal gi utfyllende informasjon. Dessverre føler de seg ofte som kasterbatter i systemet. FONTS påpeker betydningen av å gi foreldrene en kontaktperson som kan veilede dem og være oppdatert på forskning rundt døve, hørselshemmede og språk. Kommunene har ansvar for å veilede foreldre og sikre at døve eller hørselshemmede barn har de samme rettighetene som andre.
2. **Barnehage:** FONTS har erfart at det er utfordrende å ta vare på minoritetsspråk i to- og flerspråklige barnehager. Døve og hørselshemmede barn faller utenfor og får ikke sine vedtak oppfylt. Det er viktig å gi disse barna tilgang og tilbud på eget morsmål, dette gjelder også hørende barn av døve foreldre. Det oppleves at alternative kommunikasjonsformer som tegn til tale feilaktig likestilles med tegnspråk. Dette kan

medføre at hørselshemmede barn senere i livet møter på unødvendige utfordringer og hindringer i for eksempel skolegang som følge av manglende beherskelse av språk. Siden staten har overlatt store deler av ansvaret for hørselshemmede barn til kommunene, ser vi store forskjeller rundt om i landet. Det er viktig å påpeke at økonomien til en kommune ikke skal legge en stopper for barnets rettigheter. FONTS utfordrer de største byene i landet til å bedre det tegnspråklige tilbudet i barnehagene og sikre at de ansatte har kompetanse i norsk tegnspråk.

3. **Grunnskole og videregående skole:** Dagens tilbud for døve og hørselshemmede elever er ikke godt nok. FONTS mener det er på tide å opprette en ny skolemodell, tegnspråkskole, som er et bredt tilbud for døve, hørselshemmede og hørende elever som skal ha, eller ønsker opplæring i og på tegnspråk. FONTS opplyser at forskning viser at døve og hørselshemmede barn og unge som ikke får tilgang til norsk tegnspråk og tegnspråklig miljø i skolehverdagen, noe de har rett på, kan bli alvorlig deprimerte og ensomme. Staten bør ha ansvar for denne skolemodellen for å skape fellesskap, tilhørighet og identitet. FONTS utfordrer staten til å opprette flere skoler med fokus på norsk tegnspråk og sikre at lærerne har god kompetanse i språket.
4. **Krav til personell i barnehager, skoler og videregående skoler:** FONTS mener det er viktig å stille krav til kompetansen til de som jobber med døve/hørselshemmede barn og unge i barnehager, skoler og videregående skoler. Disse fagpersonene bør ha god kunnskap om norsk tegnspråk, kultur og historie, og ikke minst være dyktige i bruk av norsk tegnspråk. Det er statens ansvar å fremme norsk tegnspråk og sikre fremtiden til døve/hørselshemmede for et selvstendig liv.
5. **Tilbud til døve eller hørselshemmede eldre på syke- og aldershjem:** Det er også viktig å ha et godt tilbud for døve og hørselshemmede eldre som bor på syke- og aldershjem. FONTS har mottatt bekymringsmeldinger om at tilbudet for døve eldre er utilstrekkelig. Ansatte som jobber med døve eldre bør kunne kommunisere på norsk tegnspråk, men dette er dessverre ikke tilfellet i dag. Kommunikasjonssvikt fører til feilmedisinering og misforståelser. Konsekvenser av dette er at mange eldre døve blir sosialt isolerte og ensomme i omsorgsboliger og eldreheim, og de er ofte de eneste som snakker tegnspråk. Deres helsetilstand blir som regel forverret, og de får ofte en uverdigg avslutning på sine liv. Staten skal ha ansvar for å sikre at eldre døve får en trygg og verdig avslutning på sine liv.
6. **Tilgjengelighet ved valg og politisk deltakelse:** Mange døve og hørselshemmede opplever vanskeligheter med å engasjere seg i politisk arbeid og delta i valgprosessen. En av hovedutfordringene er mangelen på tilgjengelige tegnspråktolker for politiske møter, arrangementer og valgkamper. Dette begrenser den enkeltes muligheter til å bygge nettverk og utvikle seg innen politikken. Ofte er de politiske dokumentene heller ikke tilgjengelige på forhånd før politiske møter, noe som skaper utfordringer for døve og hørselshemmede som må forberede seg på hva som skjer. I tillegg mottar de ikke politiske dokumenter på sitt morsmål. Det er viktig at de som daglig er berørt av de utfordringene som det norske samfunnet står overfor, også er representert i politiske posisjoner.

7. **Bredskap og nødvarsling:** For øyeblikket er tilgangen til beredskap og nødvarsling for døve og hørselshemmede utilstrekkelig. Det er ekstremt vanskelig for dem å kontakte nødetatene. Tilgangen til nødvarsling for døve og hørselshemmede bør være like enkel og sømløs som for hørende personer. Den nåværende prosessen er komplisert og utfordrende. Staten har et ansvar for å forbedre denne situasjonen.
8. **Blodbanken:** Det er en utfordring at mange døve opplever å bli avvist av Blodbanken på grunn av manglende tilgang til tegnspråktolk. Avslag begrunnes ofte med bekymringer om at sensitive opplysninger kan bli lekket. Dette utgjør rett og slett diskriminering. Staten må nøye vurdere denne situasjonen og sikre at døve får lik behandling som alle andre. Det skal ikke være forskjellsbehandling på grunn av minoritetspråk.
9. **Tolkesituasjon:** FONTS har selv erfart og observert at mange døve og hørselshemmede møter vanskeligheter med å få tilgang til tolk for deres daglige gjøremål. Mangelen på tolk til forelesninger, jobbmøter, teaterforestillinger, begravelser, konfirmasjoner, barnas treningsøkter, politiske møter eller legesamtaler utgjør et demokratisk problem. Når man ikke har muligheten til å delta aktivt i sitt eget liv, blir det også umulig å delta aktivt i samfunnet, delta i samfunnsdebatter eller være til stede i andres liv. Mange døve og hørselshemmede opplever derfor diskriminering hver gang deres behov for tolk ikke blir imøtekommet. FONTS oppfordrer Staten til å ta ansvar for å rydde opp i denne situasjonen. Vi mener at NAV ikke er riktig instans for dette. Opprettelsen av en egen tolketjeneste som mottar statlige midler vil være den beste løsningen for døve og hørselshemmede.
10. **Arbeidsmuligheter for døve og hørselshemmede:** FONTS har observert at mange arbeidssøkere som er døve eller hørselshemmede, opplever fortvilelse når de blir avvist av arbeidsgivere pga dette, uten å få muligheten til å presentere seg selv og sin relevante kompetanse. Dette er en direkte krenkelse av bestemmelsene i Likestillings- og diskrimineringslovens § 6. Staten har ansvaret for å sikre at døve og hørselshemmede har samme rettigheter som andre når det gjelder jobbsøking.
11. **Bevaring av minoritetsgruppe:** Filmen "La elva leve" er et godt eksempel på en film som alle bør se. Den gir et sterkt inntrykk og viser på en ærlig måte hvordan samiske mennesker har opplevd livet gjennom flere år, på samme måte som døve og hørselshemmede. FONTS mener det er av stor betydning å bevare minoritetsgruppene her i landet. Vi har alle et samfunnsansvar for å anerkjenne og verdsette alle mennesker som verdifulle individer med sitt eget morsmål, inkludert norsk tegnspråk. Det er viktig at alle får muligheten til å oppleve et godt liv med sitt eget språk, kultur, historie og ikke minst identitet. Staten har ansvaret for å ivareta minoritetsgrupper.
12. **Statens ansvar:** Tilgjengelighet, likestilling og menneskerettigheter er områder der staten må ta ansvar. Fra og med 1. januar 2022 har vi en språklov som klart fastslår at det offentlige har ansvaret for å verne og fremme tegnspråk (§1 bokstav c). FONTS observerer at tilgangen til tegnspråkarenaer er mangelfull, helsetilbudet på tegnspråk er utilstrekkelig, variasjonen i tilgangen til tegnspråk blant barn, unge og eldre

døve/hørselshemmede er altfor stor, og omsorgstjenester på tegnspråk er ikke tilgjengelige for eldre døve/hørselshemmede. Det er nødvendig med tydelige rammebetingelser for å forstå hva som ligger bak "rett til språket". FONTS mener at staten må ta ansvar for tegnspråk i tråd med språkloven. En viktig strategi for dette er utarbeidelsen av en stortingsmelding om vilkårene for norsk tegnspråk, som sikrer at språket er tilgjengelig og levende i oppvekstsituasjonen, utdanning, arbeidsliv og samfunnsdeltakelse.

FONTS ser frem til at Tegnspråkutvalgets forslag blir fremlagt, og vi er spent på å se hvilke konkrete tiltak og anbefalinger som vil bli utarbeidet videre. Vi oppfordrer på det sterkeste at forslagene ikke blir lagt i en skuff, men heller blir brukt som grunnlag for videre utarbeidelse av konkrete tiltak som kan forbedre situasjonen for norsk tegnspråk og dets brukere.

Med vennlig hilsen,
FONTS - Forening for norsk tegnspråk

Truls Steenstrup Yggeseeth
Leder
(sign.)

Hanne Enerhaugen
Nestleder
(sign.)